

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2018

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 23.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.
2. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o di badilego. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
3. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO TŠE NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Papadi/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Kanegelokopana	(35)
KAROLO YA D:	Theto	(35)
4. Araba dipotšišo TŠE PEDI fela go tšwa dikarolong TŠE PEDI.

KAROLO YA A:	PADI	
	Araba potšišo ya 1 GOBA ya 2.	
KAROLO YA B:	PAPADI/TERAMA	
	Araba potšišo ya 3 GOBA ya 4.	
KAROLO YA C:	KANEGELOKOPANA	
	Araba dipotšišo KA MOKA.	
KAROLO YA D:	THETO	
	Araba dipotšišo KA MOKA.	
5. Diriša lenaneotekolo.
6. Latela ditaelo ka šedi go KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
8. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
9. Kakanyo mabapi le taolo ya nako:

Šomiša tekano ya metsotso ye e ka bago ye 60 KAROLONG YE NNGWE le YE NNGWE.
10. Ngwala ka bothakga, ka mongwalo wa go balega.

LENANEOTEKOLO:

KAROLO YA A: PADI		
Araba potšišo E TEE.		
NOMORO YA POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. <i>Kgati ya moditi</i>	35	5
2. <i>Dilo tšela ke batho</i>	35	8
KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA		
Araba potšišo E TEE.		
3. <i>Di šitile Phaahla</i>	35	11
4. <i>Ga le batswadi ba selo</i>	35	14
KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA		
Araba dipotšišo KA MOKA.		
5.1 'A mphetogela'	18	17
5.2 'Mmankekišane e a roba'	17	18
KAROLO YA D: THETO		
Araba dipotšišo KA MOKA.		
6.1 'Moemedi'	18	20
6.2 'La pitšana'	17	22

LENANEOTEKOLO/LENANEOTSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao (√) go lenaneotekolo le le latelago go kgonthişiša ge e ba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA POTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	LESWAO (√)
A: Padi	1.1–1.2 GOBA 2.1–2.2	1	
B: Papadi/Terama	3.1–3.2 GOBA 4.1–4.2	1	
C: Kanegelokopana	5.1 LE 5.2	1	
D: Theto	6.1 LE 6.2	1	

HLOKOMELA: Kgonthişiša gore o arabile dipotšišo go tšwa dikarolong TŠE PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

1.1 SETSOPOLWA SA A

'O theetše gabotsebotse gore ke reng. Ngwana yo a swanago le yokhwi ga ke mo nyake mo kgorong ya ka gomme ka ge e le wa morwediago, mo tšee o sepele naye.'	
'Sebatakgomo sa banna, yo nka mo tšeago ke morwedi wa ka feela, eupša mošemanyana yokhwi yena aowa.'	5
'Ka lebaka la eng?'	
'Ga se ngwanake eupša wa gago, wa ka ke yokhwi mmagwe.' 'Mošemanyana yokhwi anthe ke wa mang ge e se wa morwediago?'	
'Ka boikokobetšo sebatakgomo, morwediake ga a tloga naye kua ga ka eupša o mo hlotše gona mo kgorong yekhwi.'	10
'Le mang?'	
'Ke tla tseba bjang mmagwe a nyetšwe ke wena, sebatakgomo?'	
Sefatamollo o ile go bona a sa kgone go fenyana nnete ya monnamogolo yoo, a ipherehla ka go itšhela ka pherefere ka mahlong a be a šala a kgamakgametša a re: 'O theetše gabotsebotse, monna, gore ga ka tla go hlwela taba ye mosegare ka moka. Ge o bona o sa nyake go tšea mošemanyana yo le go sepela le yena gonabjale, gona tšea le yena morwedi yo wa gago ke se hlwe ke ba bona mo kgorong ya ka. Ebile ga ke nyake phetolo godimo ga mantšu ao, phetolo ya ntshe ke gore o sepele nabo gonabjale!'	15 20
'Go fetola ke tla gapeletšega go fetola, sebatakgomo, le ge fela ke ekwa gore ke tla be ke itshenyetša sebaka ...'	

[Letl. 59]

- 1.1.1 Ke eng seo se hlolago thulano setsopolweng se? (1)
- 1.1.2 Ditiragalo tša padi ye di tšweletša tikologo ya segologolo. Efa mehlala YE MEBEDI. (2)
- 1.1.3 Ka dintha TŠE PEDI tsopola mantšu ao a laetšago gore Sefatamollo o ile a befelwa. (2)
- 1.1.4 Molwantšhi wa padi ye ke Sefatamollo. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

- 1.1.5 Ka dintlha TŠE PEDI utolla semelo sa Sefatamollo o lebeletše polelo ya gagwe ya go latela:
'Nswana yo a swanago le yokhwi ga ke mo nyake mo kgorong ya ka ...' (2)
- 1.1.6 Bapetša dipolelo tša Sefatamollo le Mahlatsemang go tšwa setsopolweng. (2)
- 1.1.7 Ka dintlha TŠE THARO hlatholla bohlokwa bja poledišano go tšwa setsopolweng. (3)
- 1.1.8 Ponelepele ke kakanyo yeo o bago le yona mabapi le ditragalo tša sengwalo. Ka dintlha TŠE PEDI akanya ponelepele ya gago mabapi le sephetho sa Sefatamollo. (2)
- 1.1.9 Maikutlo a gago ke afe mabapi le dipolelo tša Sefatamollo go tšwa setsopolweng? Fahlela. (2)

LE**1.2 SETSOPOLWA SA B**

'Wena Tetedi, ke go nyaka dipholo tše pedi gonabjale.'

'Tše pedi, sebakgomo?'

'Aowa, a e be tše tharo.'

'E le gore ke sentše eng, mong wa ka?'

'O be o amogelelang magadi a Sefatamollo o tseba gabotsebotse gore o nyalela Dianthona?' 5

Le le ilego la thabja ke Dianthona le ile la fahlogelwa le ke yena Dianthona ka noši. Le yo e sego yena o be a swanetše go thaba ka tshwanelo. Lethabo leo feela le ile la tla la fetwa ke manyami ao le yena ka noši a a fahlogetšego, ka gore kgoši o ile go yena. 10

'Wena Dianthona ke go nyaka dipholo tše pedi gonabjalebjale.'

'Tše pedi, taurabatho?'

'Aowa, a e be tše tharo.'

'E le gore ke sentše eng, sebakgomo?'

'Ga se wa tla go mpegela ge Sefatamollo a go hlanogetše etšwe dinkgo di tšhologa e le gore palo ya magapa ga le sa e tseba. Gapegape, ga o na tokelo ya go bula mašaka a Sefatamollo le go ntšha palo yeo e go kgotsofatšago go ka ba magadi a a nyalago Kgabagare. Ya boraro ke ya ge re kgobokane fakhwi ka lebaka la sello sa Sefatamollo sa ka mokgwa woo o mo dirilego ka gona.' 15 20

[Letl. 168–169]

1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Na molwantšhwa wa padi ye ke mang magareng ga baanegwa ba ba latelago?

- A Tetedi
- B Dianthona
- C Nkgotlele
- D Sefatamollo

(1)

1.2.2 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa KHOLOMONG YA B o e nyalantšhe le leina go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (a–d) le tlhaka/tlhalošo (A–E) ya maleba.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Thibathibetša	A morwa wa Kgoši Khomodi
(b) Tetedi	B mmago Nkgotlelele
(c) Mahlatsemang	C tatago Sefatamollo
(d) Ntshwarele	D tatago Thibathibetša
	E monna wa Mmatshupo

(4 x 1) (4)

1.2.3 Laetša mohuta wa thulano go tšwa setsopolweng se. Tiiša karabo ya gago ka lebaka.

(2)

1.2.4 Ka dintlha TŠE PEDI re alele tiragalo yeo e hueditšego seemo sa ditaba tšeo di lego setsopolweng se.

(2)

1.2.5 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša tema yeo e kgathwago ke moanegi go tšwa setsopolweng se.

(3)

1.2.6 Tlemollo ya lehuto ke ka moo bothata bja sengwalo bo rarollotšwego ka gona.

Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla ka moo diteng tša setsopolwa se di hueditšego tlemollo ya lehuto ka gona.

(2)

1.2.7 Molaetša ke thuto yeo re ithutago go tšwa sengwalong.

Ka dintlha TŠE THARO akanya gore re ithutile eng go tšwa kahlolong ya Nkgotlelele.

(3)

[35]

POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

2.1 SETSOPOLWA SA C

Setšene Makhado o be a phela segoši e le ruri ka mo ga gagwe. Go fihla ka gae e be e no ba go itahlela sofeng, mosadi a mmofolla diputsi, a di iša ka phapošeng ya go robala, a boa le masilipere. Go tloga moo a khunama mo kgauswi go bogela ge tlou e eja. Tlou ya gona e be e sa je, e fula. Makako a mararo o be a a lahlela gatee, a be a kgoromeletša poroto kua go mosadi go laetša gore ga se a khora. Ge a khoše o be a bea dibjana mo fase, mo pele ga gagwe. Sešebo sona se be se tlišwa ka potwana, sa bewa mo pele ga gagwe. Nama yona e be e sa hlokege, a hlaba nku goba pudi beke ye nngwe le ye nngwe. Maphodisa a dinako tše o a be a ipshina, ba lobiwa ka ditšhelete, dinku le dipudi ke bao ba ithapeletšago, ba tšhabago go swarwa le ge ba sa tsebe gore ba tla be ba swarelwa eng.	5
Ruri Makhado o kile a ipshina ka bophelo ge a le ka mo ga gagwe. Yena mong o be a ipitša <i>shark</i> , ke gore sebatahlapi eupša ge a le ka ga Meisie o be a hlomola pelo, a fetoga 'sardine'; hlatswana. Bosetšene bo be bo fela, wa hwetša monna a hunyeditše moselana ...	10
	15

[Letl. 3–4]

- 2.1.1 Ngwala dikafoko TŠE PEDI tše o di laetšago gore Makhado o be a phela bophelo bja maemo. (2)
- 2.1.2 Ka mehlala YE MERARO laetša gore tikologo ya setsopolwa se ke ya sebjalebja. (3)
- 2.1.3 Mohlohleletši wa padi ye ke lerato. Fahlela ka dintla TŠE PEDI. (2)
- 2.1.4 Na lentšu le '*Shark*' le re botša eng ka Makhado? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 2.1.5 Mongwadi ka tšhomišo ya lentšu le 'sardine' o tšweletša kgopolo efe? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 2.1.6 Go ya ka padi ye tšweletša semelo sa Masindi. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 2.1.7 Ponelepele ke kakanyo yeo o bago le yona mabapi le ditiragalo tša sengwalo.
Ka dintlha TŠE PEDI akanya ponelepele ya gago mabapi le bophelo bja Makhado bja go kaola mosetsana wa lekhalathe. (2)
- 2.1.8 Maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a Makhado? Fahlela karabo ya gago. (2)

LE

2.2 **SETSOPOLWA SA D**

O ile a e nametša thaba ge a laodiša gore o rakilwe bjang, a tšwa moo ntlong yeo a e katološitšego bjalo ka mpša. E rile e le Mokibelo, Meisie a ithoma dikgapana, a tloga le Lazi. Ka dinako tša bolesome mesong, Basi a tsena le bakgotse ba gagwe ba bane ba magwaragwara. Bao le maphodisa a Bathobaso ba be ba ba tšhaba. Le ge ba le ka moo ngwakong ba be ba sa role dikepisi tša letšatši. Go realo ke gore motho o be a sa kgone go ba bona ka mahlong, moo ditaba di tšwago gona. Ditumedišo e ile ya no ba: '*Ja Timer! Wat sé jy?*' Mashudu a napa a bona gore lehono ke lehono, ge e ka se rage e tla tlatša kgameo. 5

Mogale Basi o ile a napa a ipha Mashudu a mmotša ge e se selo, e le *swart ding*, a swanetšwe ke go dula thabeng le ditšhwene. O ile a re ke kgale ba mo kgotleletše bjale o swanetše go tšwa ka dikgoro a ye *by die ander Mavenda*. Basi a tšwela pele a botša motho wa gagwe tšeo a di jelego ka ngwaga wa tlala, ke ge bakgotse ba gagwe ba ntšhitše dithoboro tša bona ba di beile mo tafoleng, ba di phumula, ba ntšha dikolo, ba di bala, ba be ba di boetša. 10

[Letl. 71] 15

2.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Na molwantšhi wa padi ye ke mang magareng ga baanegwa ba ba latelago?

- A Meisie
- B Mashudu
- C Mokhabudi
- D Maphefo

(1)

2.2.2 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go KHOLOMO YA B o e nyalantšhe le leina go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (a–d) le tlhaka/tlhalošo (A–E) ya maleba.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Basie	A lekgarebe la Mukhabudi
(b) Maphefo	B morwa wa Meisie
(c) Masindi	C rakgadi wa Lufuno
(d) Musibudi	D mosadi wa Mashudu
	E morwedi wa Mashudu

(4 x 1) (4)

2.2.3 Na thulano ye e tšwelelago setsopolweng se ke ya mohuta mang? Fahlela. (2)

2.2.4 Ka dintlha TŠE PEDI re alele tiragalo yeo e hueditšego seemo sa ditaba tšeo di diragalago setsopolweng se. (2)

- 2.2.5 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša tema yeo e kgathwago ke moanegi go tšwa setsopolweng se. (3)
- 2.2.6 Tlemollo ya lehuto ke ka moo bothata bja sengwalo bo rarollotšwego ka gona.
- Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla ka moo diteng tša setsopolwa se di hueditšego tlemollo ya lehuto ka gona. (2)
- 2.2.7 Molaetša ke thuto yeo re ithutago go tšwa sengwalong.
- Ka dintlha TŠE THARO akanya molaetša wa setsopolwa se. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA

POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

3.1 SETSOPOLWA SA E

NAMELE:	Monna wa gešo, ge eba ke nnete o fela o fudiša mehlapeng, o re mogamakgomo o thankgela maswi diatla, o swanetše go tshwenyega. Le ge go le bjalo, ga wa swanela go kaola ka ge o sa nyala, o sa nyaka bjalo ka nna.	
THEEPE:	Bona, ngwanenyana yo ke ilego ka dupana le yena boitshebong ga a tsene sekolo sa rena. Yena ke wa gona mo motseng, eupša o tsena sekolo Tshwane, o mphatong wa boselela lona lenyaga le.	5
NAMELE:	Tabakgolo ke gore ke morutwana, ga a šome, ga a na boikarabelo, e sa le ngwana wa go fepša. Ge o bonwe ke sebataladi, dira maano a go tšwa ka marageng.	10
THEEPE:	Yena ke šetše ke mo laile gore a gane nnang ya basadi ge a ka botšišwa ke mang goba mang.	
NAMELE:	O a kwala thaka. Bjale ge e ba ba go phara ka yo mongwe wa bao re ba rutago ba mphato wa marematlou, gona o tla reng? Gape taba yeo e a kgonega.	15
THEEPE:	Ke gopotše go hlaganela yola Lefagwana ka tša lenyalo gore ke mo gakantšhe gotee le batho ka moka. Bjale ke nyaka moyanameng lapeng labo.	
NAMELE:	Ga o lebale moisa wa gešo. Nna nka šišinya Thedimogane, thelele phure ya nawa, morwa' Magobjane tšhwene ya makopo, ka gore ke malome wa mmagoLefagwana, o bohlale, o na le mathaithai ebile ke yena mphetakapejana.	20

[Letl. 32]

3.1.1 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go KHOLOMO YA B o e nyalantšhe le leina go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (a–c) le tlhaka/tlhalošo (A–D) ya maleba.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Namele	A malome wa mmago Lefagwana
(b) Lefagwana	B morutiši
(c) Thedimogane	C morutwana
	D hlogo ya sekolo

(3 x 1) (3)

3.1.2 Tikologo ya setsopolwa se ke ya sebjalebjale. Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)

- 3.1.3 Tsopola mabaka A MABEDI ao Namele a a tšweleditšego polelong ya gagwe ya mafelelo ya gore go boledišanwe le Thedimogane ka ga ditaba tša Theepe le Lefagwana. (2)
- 3.1.4 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya le ka moo e dirišitšwego setsopolweng.
- (a) Go fudiša mehlapeng.
- (b) Ge o bonwe ke sebataladi. (2)
- 3.1.5 Na setsopolwa se se ka bapalega sefaleng? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.6 Na ke eng seo se hlotšego thulano gare ga barutwana le Theepe go ya ka papadi ye? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 3.1.7 Go ya ka wena ke tshwanelo gore Namele a šomišane le barutwana kgahlanong le melao ya sekolo? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.8 Na polelo ya Namele ya gore: 'Tabakgolo ke gore ke morutwana, ga a šome, ga a na boikarabelo, e sa le ngwana wa go fepša', e tšweletša molaetša ofe? Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE

3.2 SETSOPOLWA SA F

NAMELE:	Dumelang <i>matšita</i> . Lengwalo lela ke le ngwadile, gomme le mo go nna. Ke tlabja ke ge nke le a ikgakantšha, ga le tle go le tšea, le go le gopola nke ga le le gopole. Molato ke eng banna?	
TLHAKOLANE:	Aowa, ga se re le bale selo. Re be re sa le tseleng ya go tla go le tšea.	5
MONAWA:	Nako e batametše ya go ya go rapela. Bjale re balele lona re kwe ge o ngwadile dilo ka moka pele o re fa lona.	
NAMELE:	(O a le <i>bala</i> , <i>gomme o a bolela</i> .) Ke ngwadile, tšohle. A ke re le le kwele?	10
TLHAKOLANE:	Mola wa ngwalago ka meetse, dintlwana tša boširelo le palomoka ya tšhelete ya meago yeo e sa šomego selo mo sekolong, o nepile. Bjale le išwa ke mang go hlogo ya sekolo?	
MONAWA:	O se ke wa itira setlatla monna. O a tseba gore tlhompho ya rena go batho ba bagolo ke motheo wa setho le setšo sa rena. Rena ga se ra swanela go hlwa re boaboa ofising ya hlogo re le bana.	15
TLHAKOLANE:	Oo! Ke a go kwa. Mokgwa go sa le botagwanyana mo go nna. Re tla roma yena yo mogolo wa rena, Namele ka ge a bile e le moditi wa mphato wa rena, gape e le monna wa kwešišo le lerato le mafolofolo go tša tšwelopele.	20

[Letl. 72–73]

- 3.2.1 Kgetha karabo ya maleba go feleletša lefoko le le latelago. Lentšu le '*matšita*' polelong ya Namele ya mathomo le šupa ...
- A basetsana.
B bakgekolo.
C bašemane.
D bakgalabje. (1)
- 3.2.2 Na ditiragalo tša setsopolwa se di diragala lefelong lefe? (1)
- 3.2.3 Ka dintlha TŠE PEDI bontšha tiragalo yeo e hlohleeditšego barutwana gore ba rome Namele go iša lengwalo go hlogo ya sekolo. (2)
- 3.2.4 Tsopola dintlha TŠE THARO polelong ya Monawa tšeo di laetšago gore o na le tlhompho. (3)
- 3.2.5 Papadi e ka se bapalege ntle le ditšhupasefala. Ka dintlha TŠE THARO efa mehola ya ditšhupasefala. (3)
- 3.2.6 Na ke thuto efe yeo re ithutago go tšwa polelong ya Tlhakolane ya gore: 'Re tla roma yena yo monna wa kwešišo le lerato'? (2)
- 3.2.7 Na polelo ya Namele ya mathomo e tšweletša maikutlo a mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 3.2.8 Na o dumelelana le sephetho seo se tšerwego ke ba Kgoro ya Thuto ka Namele? Ka dintlha TŠE THARO fahlela karabo ya gago. (3)

[35]

POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – F Mothupi

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

4.1 SETSOPOLWA SA G

(Lapeng la Mahlodi gare ga mosegare wa sekgalela. Mahlodi le Nkareng ba dutše ditulong tlase ga mohlare wa morara.)

MAHLODI:	... Bjale o re o tšwa kae le letšatši la go fiša tšhiritšhiri bjalo?	
NKARENG:	Ke be ke ilo bona ngaka kua toropong, Mahlodi.	
MAHLODI:	A o a babja?	5
NKARENG:	Ke swerwe ke mokomane, Mahlodi.	
MAHLODI:	O go thomile neng?	
NKARENG:	O nthomile maabane eupša ka no gapeletša go ya mošomong ka lehutšo la gore mohlomongwe o tlo ba kaone. Eupša ke itše go fihla mošomong wa gakala ka be ka gapeletšega go boela gae ka ge dingaka ka moka di be di tšhaišitše.	10
MAHLODI:	Aowa, ge o etšwa ngakeng mohlomongwe o tlo kaonafala. <i>(O bona leihlo la gagwe le rurugile gannyane)</i> Ao! Nkareng mogwera, bjale leihlo la gago lona le reng o ka re le rurugile?	
NKARENG:	<i>(O a le swara)</i> Kgane le a bonala mogwera?	15
MAHLODI:	Ee Nkareng, kgane le itšeng?	
NKARENG:	<i>(Ka dihlongyana)</i> Ke tša malapa, Mahlodi.	
MAHLODI:	Aowa Nkareng, o nyaka go mpotša gore Setongwane o go išitše letsogo?	
NKARENG:	Go no ba ka wona mokgwa woo, mogwera.	20
MAHLODI:	<i>(O šikinya hlogo ka go makala)</i> E le gore sebakwa e bileng ge le šala le išana le matsogo ka tsela ye?	
NKARENG:	Sebakwa ga se gona Mahlodi. Setongwane o ganne gore ka mo hwetša a bina le mosatšana yo mongwe wa direthiana tše ntsho gomme ge ke re ke ya bolela a napa a nkgorogela.	25

[Letl.16–17]

- 4.1.1 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go KHOLOMO YA B o e nyalantšhe le leina go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (a–c) le tlhaka/tlhalošo (A–D) ya maleba.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Pulane	A monna wa Nkareng/tatago Pulane
(b) Setongwane	B mogwera wa Nkareng
(c) Mahlodi	C morwedi wa Nkareng le Setongwane
	D mosadi wa Setongwane

(3 x 1) (3)

- 4.1.2 Tikologo ya setsopolwa se ke ya sebjale. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.1.3 Go tšwa polelong ya Nkareng, efa mabaka A MABEDI ao a hlotšego phapano ya gagwe le Setongwane. (2)
- 4.1.4 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya le ka moo e dirišitšwego setsopolweng.
- (a) Go fiša tšhiritšhiri.
- (b) O go išitše letsogo. (2)
- 4.1.5 Na setsopolwa se se ka bapalega sefaleng? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.1.6 Na thulano ye e bilego gona magareng ga Nkareng le Setongwane ke ya mohuta mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)
- 4.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla seo se ka dirwago tebanong le banna ba go swana le boSetongwane. (2)
- 4.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI re alele molaetša wa papadi ye. (2)

LE**4.2 SETSOPOLWA SA H**

SETONGWANE:	Ao Pulane, bjale o llang? A o sa llišwa ke go tšhaba go ya komeng? (<i>Pulane ga a fetole o no tšwela pele o a lla.</i>)	
PULANE:	Ke re mpotše gore na o llang pele nka selekega?	
SETONGWANE:	Ke Phafana, Tate.	
SETONGWANE:	Ke Phafana ge a dirang bjale? A gona ka gore o dutše o nnoši, a Phafana o go kae gonabjale?	5
PULANE:	O sepetše morago ga go ... (<i>O lla godimo.</i>)	
SETONGWANE:	Tlogela go ntlhodia, o phumule megokgo yeo gomme o mpotše gabotse gore na o re Phafana o hloma bjang?	
PULANE:	(<i>O leka go phumula megokgo eupša e no tšwa.</i>) Phafana o nkatile, Tate.	10
SETONGWANE:	(<i>Ka bogale</i>) Phafana o go dirileng?	
PULANE:	Phafana o tlile mo a re o a go nyaka. Ke itše go mmošša gore ga o gona, a re o kgopela piri gore a tšwe a go letile ka yona.	15
SETONGWANE:	Bjale?	
PULANE:	Ke itše ge ke re ke yo mo rekišetša piri ka kua karatšheng a napa a mpholophotha a nkata.	
SETONGWANE:	Aowa Pulane, a o bolela nnete?	
PULANE:	Ke go botša nnete tate. Ge o sa nkgolwe gona a ke ye maphodiseng ba kgone go nkiša ngakeng gore o tle o bone gore ke bolela nnete.	20
SETONGWANE:	Aowa Pulane, ge e le maphodiseng gona ga o ye.	
PULANE:	Ke swanetše go ya, tate. Ge nka se ye ke tlo timetša bohlatse.	25

[Letl. 50–51]

- 4.2.1 Kgetha karabo ya maleba go feleletša lefoko le le latelago:
Lentšu le '*ntlhodia*' polelong ya Setongwane setsopolweng le šupa:
- A Nthata
 - B Ntapiša
 - C Nthasetša
 - D Nthibela (1)
- 4.2.2 Na ditiragalo tša setsopolwa se di diragala lefelong lefe? (1)
- 4.2.3 Efa dintlha TŠE PEDI tšeo di hlohleleditšego go katwa ga Pulane. (2)
- 4.2.4 Setsopolwa se se tšweletša semelo sa Setongwane sa go hloka kwelobohloko. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 4.2.5 Papadi e ka se bapalege ntle le ditšhupasefala. Ka dintlha TŠE THARO efa mehola ya ditšhupasefala. (3)
- 4.2.6 Na molaotheo wa naga o reng mabapi le tiragalo ya go katwa ga Pulane? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.2.7 Na maikutlo a Pulane ke afe go ya le ka dipolelo tša Setongwane? Fahlela ka lebaka. (2)
- 4.2.8 Na o dumelelana le Setongwane ge a re Pulane a se ye maphodiseng? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: KHUPAMARAMA – Mamphoku Mamabolo**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

5.1 'A MPHETOGELA' – MJ Tauatsoala**SETSOPOLWA SA I**

Ka ge bjale Boreledi a be a rekile segatšatša sa sefatanaga, moo gona ditaba tša napa tša befela pele le pele. Go ile gwa goroga nako ya gore Mantšha a leke go boledišana le Boreledi ka mesepelo yeo ya gagwe ye mebe.

'Ebago Boreledi mogatšake o phela bjang matšatši a?'

'O ra ka eng?' Gwa fetola Boreledi ka bogale.

5

'Taba ya gore o boe gae mašegogare le gore ka a mangwe matšatši o se boe gae bošego, ke matšhila.'

'Ke ngaka, ke swanetše go hlokomela balwetši ba ka! Nka se lese balwetši ba ka ka tla go bogela wena. Kganthe o tla nkholo ka eng wena ge o ilale? Se rate go ntlabatlabiša dibete.' A fetola ka go realo Boreledi a bela pefelo yeo e šiišago.

10

'Mosadi, o kgethe mantšu ge o bolela le nna 'O a nkwa?'

'Bona, ge e ba ga o sa nnyaka o mpotše! Ke tla go fa tšheletiana yeo o nnyetšego ka yona ka be ka e phaphelela ka ye nngwe. Nka se go kwatamele Mantšha. Ge o rata o ka no nthaka ka mo ga geno. Ke le dirile batho lehono o na le molongwana wa go nkga. Sis!'

15

'Ke gore o bolela le nna bjang wena mosadi?'

'Wena o modiidi Mantšha! O ka se mpotše selo le ka mohla o tee.'

[Letl. 119]

5.1.1 Kgetha tlhalošo go tšwa go KHOLOMO YA B yeo e swanetšanago le leina go tšwa go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (a–d) le tlhaka/tlhalošo (A–E) ya maleba.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Boreledi	A motho yo boleta
(b) Mantšha	B motho wa lenyatšo
(c) Kagišo	C lefelo la ditiragalo tša sengwalo
(d) Manganeng	D motho wa dikeletšo tše botse
	E lefelo leo Boreledi a tšwago go lona

(4 x 1)

(4)

- 5.1.2 Ngwala dilo TŠE THARO setsopolweng se tšeo di laetšago gore tikologo ya kanegelokopana ye ke ya sebjalebja. (3)
- 5.1.3 Poledišano ye e latelago e tšweletša semelo sa mohuta mang sa Boreledi le Mantšha? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE NNE.
'Ebago Boreledi mogatšake o phela bjang matšatši a?'
'O ra ka eng?' Gwa fetola Boreledi ka bogale. (4)
- 5.1.4 Moya wo o fokago mo setsopolweng se ke wa mohuta mang? Fahlela ka lebaka. (2)
- 5.1.5 Ke molaetša ofe wo o tšweletšwago ke ditiro tša Boreledi? (1)
- 5.1.6 Na mongwadi o atlegile go ruma kanegelokopana ye? Fahlela ka lebaka. (1)
- 5.1.7 Na maikutlo a gago ke afe mabapi le polelo ya Boreledi ya gore:
'Kganthe o tla nkholo ka eng ...?' Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)

LE

5.2 'MMANKEKIŠANE E A ROBA' – JRL Rafapa

SETSOPOLWA SA J

'... Fela mebalabala yeo ya kuane ya gago ya kapukapu ge maru a ka thiba e tlo re iteiša ka legadima. Ka mehla ge o e apara o lekole leratadima pele, Mothokwa' mmaseboko.'

'Ke a kwa, Seleka *my old man*.' Senatla sa realo ka kgara ye e kokomogilego go etša magetla a mong wa yona. 'Kuane ye makgowa ge a thabile a rwala yona. Ka fao ke tlo e rwala ka mehla ge ke thabile go etša lehono. Agaa, o bile o a nkgopotša!' A re go realo a kitimela ka mafuri moo go lego tšhwene yela. 5

Ba sa ahlame, Lesiba a boa a goga tšhwene yela e šetšego e tlwaetše batho ka ketwane. A tsena le yona ka phaphošing ya bohlapelo, a e tšhelela meetse ka pafong ye kgolo ya lesenke, a e hlapiša ka sesepe le poraše ye a ilego a yo e tšea koloing. Ge Lesiba a šataka le go hlapiša raditsebe ka moo, ke ge ka kua phapošing ya ka pele go bile go tsogile košana ya lethabo ya bagwera le meloko ya Lesiba yeo e bego e ipshina ka bjala bja Sekgowa. Mokgalabje Seleka o be a bile a thomile go bolela Sekgowa sa mola a sa le morutiši, a bina ka borokgo bja noka ye kgolokgolo ya go ahlama mo nkego ke lesaka, bja makurusupane. 10 15

[Letl. 22–23]

- 5.2.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala lefelong lefe? Ngwala dintlha TŠE THARO. (3)

- 5.2.2 Kgetha karabo ya maleba. Lefoko la ka tlase le tšweletša sekapolelo sa:
'... a bina ka borokgo bja noka ye kgolokgolo ya go ahlama mo nkego ke lesaka'.
A Tshwantšhišo
B Tshwantšhanyo
C Pheteletšo
D Mothofatšo (1)
- 5.2.3 Kgetha karabo ya maleba. Molwantšhwa ke mogale/mogaleadi wa kanegelokopana yoo a lwantšhwago go fihlelela dinepo tša gagwe.
Na molwantšhwa wa kanegelokopana ye ke mang magareng ga baanegwa bao ba latelago?
(Lesiba, Kethabile.) (1)
- 5.2.4 Lefoko le 'Ke a kwa, Seleka *my old man*' le laetša semelo sa mohuta mang sa Lesiba? Fahlela. (2)
- 5.2.5 Hlaloša gore moanegi o šupa eng ka tšhomišo ya mafoko a latelago:
(a) Ba sa ahlame.
(b) Ge Lesiba a šataka. (2)
- 5.2.6 Ke moya ofe wo o fokago lefokong le le latelago? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI.
'Mokgalabje Seleka o be a šetše a thomile go bolela sekgowa ...' (3)
- 5.2.7 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša tlhalošo ya pepeneneng le ya go iphihla yeo e tlišwago ke mantšu ao a kotofaditšwego lefokong le:
'Senatla sa realo ka kgara ye e **kokomologilego go etša magetla a mong wa yona.**' (2)
- 5.2.8 Akanya maikutlo a Kethabile mabapi le seo a se dirilwego ke tšhwene o be o fahlele ka dintlha TŠE PEDI. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****POTŠIŠO YA 6**

Araba dipotšišo KA MOKA.

6.1 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

Moemedi – RM Madiga

- 1 Mehlang yela ya kgale o be o le kae?
- 2 O be o le kae wena Moemedi?
- 3 O be o le kae ke be ke tshwenyega
- 4 Ke tshwenywa ke baloi le dingaka?
- 5 Ge e le Sathane yena ga ke sa bolela,
- 6 Ke be ke sehlefetše bjalo ka mobu,
- 7 Ke foforega boyana ke sa kgahle motho
- 8 E le ge Sathane a ntseneletše.
- 9 Tsela ya gago go e tseba nkhokho!

- 10 Ke be ke fahlilwe ke sa tsebe botse le bobbe,
- 11 Ke gakilwe wa meetsemagakwa tlhokaboelole,
- 12 Ke se na bodulo ke le fela tshwaamare
- 13 Ke sengwa lešilwana la lešilapuleng.
- 14 Moemedi moemela šabana la bommamotho
- 15 O gorogile go nna wa senakangwedi swiswing
- 16 Ka lebana le Wena bošego le mosegare serokaphatla
- 17 O tumotše wa pelolebje, o gohlomeditše pelomoya.

- 18 Ke kgale ke hubaka le bomatšhekge,
- 19 Ke kgale ke phuphura dirokolo le makokoro,
- 20 Ke kgale ke galampela merelewa le mereselewe
- 21 Ke sa tsebe ge o le gona moemedi
- 22 Ke sa tsebe ge o phediša tšohle diphedi.

- 23 Maribiši le maribišane a bošego
- 24 Hleng moloi o be a raloka ka nna?
- 25 Tlhakeng ya ntlo ya ka o ralokile:
- 26 Dilotsoko di fofa godimo ga ntlo,
- 27 Dikokotitsoko di kokotile go la ka lebatingwako,
- 28 Dilotsoko di nkokotela lebating,
- 29 Anthe ke dirongwarongwana tša bona baloi,
- 30 Ke rile go fihla tseleng ya gago Moemedi,
- 31 Moloi wa mokgalabje nankhono ke mošemanyana,
- 32 Moloi wa mokgekolo mamohla ke ngwanenyana,
- 33 Moemedi, kae kapa kae o nketela pele.

[Letl. 63]

- 6.1.1 Kgetha karabo ya maleba. Moreti o šomišitše sekai go hlogo ya sereto se. Na lentšu le 'Moemedi' le kaya eng?
- A Kgoši
B Mopresidente
C Ramolao
D Modimo (1)
- 6.1.2 Tsopola mehlala YE MEBEDI ya poeletšo TEMATHETONG YA 1. (2)
- 6.1.3 Ntšha sekapolelo sa tshwantšhanyo TEMATHETONG YA 1 le 2. (2)
- 6.1.4 Ngwala mehlala YE MEBEDI ya kelelothalalo TEMATHETONG YA 1. (2)
- 6.1.5 Hlaloša gore moreti o šupa eng ka tšhomišo ya mantšu a latelago:
(a) 'botse le bob'e'
(b) 'bošego le mosegare' (2)
- 6.1.6 Hlatholla kgopolo yeo e tšweletšwago ke poeletšo ya lentšu le le latelago o be o fe mohola wa tirišo ya yona:
'Ke kgale'. (2)
- 6.1.7 Ke moya ofe wo o fokago methalothetong ya 30–33? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 6.1.8 Ahlaahla ka dintlha TŠE PEDI molaetša wo o utollwago ke TEMATHETO YA 3. (2)
- 6.1.9 Swayaswaya kgopolo yeo e tšweletšwago ke moreti ka methalotheto ye e latelago:
'E le ge Sathane a ntseneletše.
Tsela ya gago go e tseba nkhokho!' (2)

LE

6.2 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

La pitšana – LP Thoka

1 Ge e le lehu re hwile la pitšana,
 2 Gobane la sego lona le ka rokwa,
 3 Afrika-Borwa ruri e tsenetšwe ke sera,
 4 Boramaledu ba iphetošitše dipoo tša marurušo,
 5 Ba iphetošitše mekoko ruri ba a kopa,
 6 Ba iphetošitše dikgotho ruri ba a kgotha,
 7 Ba itirela boithatelo ka bana le basadi,
 8 Ba šomiša mmušo wa mokoko,
 9 Ke bo sekopa le matswiana,
 10 Matheka ba ithinyolla ka digotlane tša ditlolamelora,
 11 Bangwe merogo ba ikgela diphoofolong,
 12 Ba re ba fodiša tšhitadingaka ka madimahlweka.

13 Ba ithekgile ka diema tša batala,
 14 Ba re nka ja mo nka nona,
 15 Ba re mosadi ke kgano o gola ...
 16 Ba re mosadi ke tloo o gola ...
 17 Ba re o bone molete wa tšhošwane mabala,
 18 Beng ba tsena ka merwalo, ba rwaleletše.

19 Le reng le tlaiša baapei le barwedi ba lena?
 20 Le reng le iphile diokobatši le madila?
 21 E ka ba ke bogaswi goba madirakaboomo?
 22 E ka ba ke dinotagi goba ke malwetši?
 23 Dirang diteko tša monagano lena dingaka,
 24 Dirang mošomo wa lena boradikepisana,
 25 Bokata le bobolai ke bogole bja letšatši Afrika-Borwa,
 26 Ba swarwa lehono ka moswana ba sepela mmileng,
 27 Basadi ga ba sa ya mahung le melatong,
 28 Di ka šala di itšhebetša ka ba ditlolamelora.

[Letl: 78]

- 6.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Na mohuta wa sereto se ke ofe?
 (Thetotumišo/Thetonyefolo) (1)
- 6.2.2 Tsopola seema se se tšwelelago TEMATHETONG YA 1 go laetša gore re tloga re lahlegile e le ruri. (1)
- 6.2.3 Laetša poeletšo ye e tšweletšwago TEMATHETONG YA 1 o be o bolele gore ke ya mohuta mang. (2)
- 6.2.4 Ngwala ka dintlha TŠE THARO kgopolokgolo yeo e tšweletšwago ke methalotheto ya 10, 11 le 12. (3)
- 6.2.5 Na mohola wa potšitšoretoriki ke ofe mo seretong se? (1)

- 6.2.6 Mothalotheto wa 26 o tšweletša sešura. Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola/bohlokwa wa/bja sešura mothalothetong. (2)
- 6.2.7 Laetša ka moo moreti a šomišitšego kgetho le tirišo ya mantšu a:
'Itšhebetša' le 'ditlolamelora' mothalothetong wa 28 go tšweletša tlhalošo. (2)
- 6.2.8 Hlatholla ka fao sekapolelo sa tshwantšhišo se šomišitšwego ka gona go tšweletša tlhalošo methalothetong ye:
- (a) 'Ke bo sekopa le matswiana' (2)
- (b) 'Bokata le bobolai ke bogole bja letšatši Afrika-Borwa' (2)
- 6.2.9 Na maikutlo a gago ke afe mabapi le diteng tša sereto se? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35**
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70